

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Kirkehistoriske excerpter

Citation: Kierkegaard, Søren: "Kirkehistoriske excerpter", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 27*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2011 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-p1-txt-shoot-id01ac4895-28b7-4e10-85d6-c86853c31f45.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 27

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

P1:1:1

Geschichte der teutschen Reformation

1ste Deel. 1816 i Berlin.

Dr: von Phillip Marheinecke. Professor Th. i
Berlin

pag 6. Carlstadt tilstaaer, at han i nogen Tid havde været Dr. Th: inden han fik Bibelen at see.

pag 11. Mængden af Geistlige var saa stor, at allene i det nuværende Gotha, som dengang i det høieste har havt 700 Huse, vare 14 Domherrer, 40 Præster, 30 Augustinermunke, 2 Terminerer og 30 Nonner.

pag 26 et 27. Erasmus har opbevaret os en Prædiken, som blev holdt i Italien i Pave Julius d. 2 Nærværelse, hvor Taleren sammenligner Paven med en anden Jupiter, der med Tordenkilen i Haanden styrer Verden, naar han taler om Chr. Lidelse erindrer han om en Decius og en Curtius, naar han vil opmuntre til Taknemlighed mod Chr, erindrer han om, at Hedningerne hædrede slige Mænd med Monumenter, Chr. Død sammenlignes med en Socrates ell Phociens uskyldige Død, med en Scipio, der for utallige Velgjerninger bliver lønnet med Elendighed, med en Aristides.

pag. 35. et 36 Luther er født d. 10 Nov. 1483. i Eisleben[.] Hans Fader var Bjergmand, hans Moder Margaretha fød Lindemann. 14 Aar gl i Skole i Magdeburg, 15 Aar gl i Skole i Eisenach, her maatte han tigge men blev optaget af Conrad Cottas Enke, som tillod ham at spise hos hende. I Fransiskaner Skolen bragde han det vidt. Han lærte ogsaa Musik, spillede paa Fløite. 18 Aar gl kom han til Høiskolen i Erfurt, hvor han beskæftigede sig med Dialectik og de classiske Skribenter. 20 Aar gl blev han Mag. Ph: og studerede nu Ret[s]videnskab.

pag 37. 1503 blev han syg af hans evige Studering. en tydsk Præst kom og trøstede ham med, at han ikke endnu skulde døe; men at Gud vilde nok gjøre en stor Mand af ham. Dette er den første Spaadom om ham. 1505 Alexius blev dræbt om Natten i Erfurt og dertil kom et skrækkeligt Tordenslag, som bedøvede ham selv og slog ned tæt ved ham.

pag 38.

pag. 39. han studerede Guds Ord og Augustin under Jodocus, der almdl heed den eisenachske Dr.

pag 40. 1508 25 Aar gl blev han ansat ved Wittemberg for at docere Phil.; siden for at docere Theol:. 1510 blev han sendt til Rom i Ærende. Efter sin Hjemkomst blev han Dr. Th.

pag. 43. Da Staupitz blev sendt 1516 for at hente Reliquier fra Nederlandene til Slotskirken i Wittenberg, paatog han sig Vicariatet. Samme Aar skrev han paa Fortale til »Den tydske Theologie«.

pag. 45. 1517 blev han sendt af Staupitz til Dresden, hvor han prædikede i Hertug Georgs Nærværelse. S. Aar kom Tetzal i Nærheden af Witt:

pag 47. Nogle Fyrster søgte vel at paatale det; men paa den anden Side benyttede de selv Aflad, saaledes forpagtede Fredrik 3 af Sachsen Handlen dermed, for at faae opbygget Elbebroen v. Torgau.

pag 48. Endog Kirkelove opoffrede Paven for at tjene Lande med Aflad. (Leipzig blev befæstet 1430, Freiberg opbygget igjen efter en Ildebrand 1492.).

pag. 53. et 54. Leo X foregav, at han behøvede Penge til at opbygge Peters Kirken i Rom; men man vidste vel at han brugde mange Penge og ligeledes han[s] Søster gift med en Prinds Cibo. For at inddrive denne Aflad brugde Paven Comissionairer, den første var Angelo Arcimboldi, en Maylænder, Dr. jur: pavelig Protonotarius og Referendarius, som 1514 hjemsøgte Rhin Provindserne, Nederlandene og Burgund. Den følgende Comission hvori han udsendtes 1515 var til Bayren, Østerrig, Westphalen, Holsten, Sverrig, Stifterne Kamin og Meissen.

pag 54. En egen Afladscomission over Sweitz havde Christoph de Forli, Fransiscanernes General, han brugde Samson fra Mailand. Den tredie Comission var den til Albrecht Erkebiskop af Maynz og Magdeburg, Bisp til Halberstadt Broder til Joachim d. 1 af Brandenburg.

pag. 60. 61. De vigtigste af de 95 Theses:

1) Naar Chr. siger »gjør Bod«, saa vil han, at de Troendes hele Liv og Levnet skal være en bestandig Bod. 6.) Paven kan ikke eftergive Synder o: s: v:

pag. 68. Tetzal opbrænder offentlig Luthers Theses; til Gjengjeld opsloge Studenterne i Wittenb., at hvo der havde Lyst at være tilstede ved Tetzels Læresætningers Begravelse kunde indfinde sig Kl. 2, hvorpaa de opbrændte en stor Deel af dem.

pag. 69. d. 13 Apr: 1518 foretog han en Reise til

Heidelberg, disputerede der med stor Berømmelse.

pag. 79. Til at oplyse Folket tjente Luthers Prædikener, og hans Skrifter (Forklaring af d. 10 Bud; Udvikling af Fader vor; og hans Prædikener om Bod).

pag. 81. En geistlig Domstol nedsættes i Rom i Spidsen for hvilken Silvester Prierio stod baade som Anklager og som Dommer. d. 7 Aug: ankom det pavelige Brev til Luther, som befalede ham, at komme til Rom inden 60. Dage.

pag. 83.d. 8 Aug skrev Luther til Spalatin, at han maatte bevirke, at han blev forhørt af en Comission i Tydskland ei i Rom. Leo X befalede nu Kajetan at undersøge Sagen i Augspurg.

pag. 84.d 7 Oct. ankom L. til Augsburg.

pag. 86. et 87 Efterat have erholdt sikker Leide gik Luther d. 12 Oct til Legaten. Paa dette Forhør kom Luther og Cardinalen i Strid om en Constitution af Clemens VI kaldet extravagans, og Cardinalen mærkede snart L: Overlegenhed. Den følgende Dag kom Luther andengang frem for ham tilligemed Staupitz, 4 af Keiserens fornemste Raad, en Notarius, Vidner, tilligemed Afsendte fra Churfyrsten nemlig Phil: v. Feilitsch og Johan Rühel. Ved dette Forhør underkastede Luther sig de 4 Univers:, Basel, Freiburg, Löwen og Paris, Dom.

pag. 89. Cardinalen sagde: Ego nolo amplius cum hac bestia colloqui, habet enim profundos oculos et mirabiles speculationes in capite suo .

pag: 93. Først i Nyrenberg fik Luther Pavens Brev til Kajetan at see. Det var underskrevet af Jacob Sadoletus og skrevet d. 23 Aug 1518. Heri kaldes Luther en Kjetter, og det befales Kajetan at paagribe ham og holde ham fangen indtil videre.

pag. 97.d 30 Oct. ankom han igjen til Wit: Churfyrsten forbød ham, at lade Acterne i hans Underhandling med Kajetan trykke, ogsaa saae han gjerne at Luther vilde drage bort. Luthers Afreise paaskyndede Churf: meget. Han gjorde derfor et Afskeds Gilde, og midt under dette kom der Bud fra Churf: gjenem Spalatin, hvorfor han dog ei var reist endnu.

pag. 98. Endnu under Maaltidet kom et andet Bud fra Spalatin, som sagde, at nu kunde han blive, da der var Haab om, at Sagen kunde afgjøres ved en ny Underhandler.

pag. 99. Philip Melanchton født d. 16 Feb. 1497 i Bretten i Phalz. I Pforzheim studerede han Gr:, blev undervist af Georg Simmler, og var en Ven af Reuchlin.

pag. 100. Studerede ivrig i Heidelberg; men blev syg og gaaer til Tübingen. 1514 blev han Magister i Philos. Da Churfyrsten af Sachsen var i Augspurg fik han Melanchton overtalt til at tage Plads ved hans Universitet. d. 25 Aug 1518 kom han til Wittenb.:

pag. 107. d. 22 Novb. 1518 indgav Universitetet i Witt: til Churfyrsten en Intercessionsskrivelse for Luther, ligesom det d. 25 Sept: havde gjort Forestilling om ham ved det pavelige Hof. Churfyrsten befalede sin Minister ved det keiserlige Hof, Degenhard Pfeffinger, at bede Keiseren om Sagen ikke kunde blive bilagt ell dog undersøgt i Tydskland.

pag. 108. 1518 d. 9 Nov: blev i Rom udstedt et Decret, som siden d. 13 Dec: blev publiceret i Linz af Kajetan, hvori Læren om Aflad fremsættes uden at tage Hensyn til Luther, formodentlig for at give Luther Leilighed til at trække sig tilbage.

pag.110. Nu c 1519 sendes Carl v. Miltitz, pavelig Nuntius og Domherre til Maynz, Trier og Meissen, som tillige skulde bringe den indviede Rose til Churf: af Sachsen. (Maximilian †).

pag. 111. I Januar kom det til en Samtale mellem L. og Miltitz, der behandlede L. med Smigrerie, ja endog under Taarer kyssede ham.

pag. 114. Luther havde lovet Miltitz at skrive et ydmygt Brev til Paven (see pag. 112), som han nu og skrev d. 3 Martz. 1519.

pag. 115. Det andet L. havde lovet Miltitz var at opmuntre Enhver i et offentligt Skrift, til at være den rom: Kirke lydige; dette gjorde han, og i dette Skrift findes meget, som stemmer med Vranglæren.

pag. 121. Endnu en Sammenkomst med Miltitz havde Luther i Liebenwerda d. 8 Oct: 1519; men uden Følge.

pag. 127 et 28. Det kom nu til en Disput mellem Wittenbergerne og Eck i Leipzig. Eck indfandt sig og d. 17 Juni kom Wittenbergerne. Først Carlstadt i en Vogn [for] for sig, men han veltede og kom saaledes ind i Byen snavset. Derpaa fulgte Hertug Barnim af Pomeran, paa den Tid Rector magnificentissimus i Witt:, hos ham Luther og Melanch:, dem fulgte tilfods en Mængde (200) Studenter bevæbnede. Hertug Georg kom selv for at bivaane Disp:, leiede ogsaa et Slot, hvor 2 Cathedere bleve opreiste mod hinanden, Bordene, hvo[r]ved Notarierne sad, Bænkene og Kathedrene vare overtrukne med skjønne Tapeter.

pag. 129. d. 27 Juni kom man sammen i det store Collegium, hvor en Tale holdtes i Universitet[et]s Navn, derpaa gik man i St. Thomas Kirke for at høre Messe, derpaa gik man til Slottet. En Borgevagt var der fra 7-9 om Morgenen, 2-5 Efter: for at holde Orden.

Carlstadt og Eck strede 8 Dage om den frie Villie.

pag. 130. I den følgende Uge disputerede han og L: om Pavens Primat, Consilierne. og i den 3^d Uge om Skjersild og om Aflad. Endelig strede Carlstadt og Eck igjen 3 Dage.

L. fik Befaling af Hertugen af Poñeren, at fremsige Evangelium i Slots cappellet; men han kunde ikke faae Tilladelse at holde Prædiken.

133. L: modtog i Juli M: 2 Skrivelser fra Hussiterne i Bøhmen, et fr: Johannes Paduska, Præst i Prag, det andet fr. Rosdialovinus Provst i Prag, hvori de opmuntre ham til at blive ved og sige, at han vil blive for Sachsen hvad Hus for Bøhmen.

pag. 140 og 41. L. yttrede i sin Sermon om den hellige Nådvere, at det var godt om man kunde nyde den under begge Skikkelser. Biskopen af Meiszen Johan v. Schleinitz udgav i en Prædiken d. 24 Jan: 1520 et Decret imod samme, og man udsprede det Rygte, at L: var født i Bøhmen og opdragen i Prag. Schleinizes Decret gjendrev L. siden med stor Heftighed.

pag. 149. 150. Universiteterne i Löwen og Kölln fordømte hans i Basel udkomne Skrifter og et bestemt Antal Sætninger i samme. L: trøstede sig med L. Valla med Reuchlins Exempel. – Han blev ogsaa angrebet i et latinsk Skrift, stilet til de tydske Fyrster og Stænder, i en italiensk Theolog Thomas Rhadinus Navn, men mange meente at det var af Emser i Leipzig. (cfr pag 133. nederst. – Hussiterne). Melanchton skrev en latinsk Tale stilet til Rigsfyrster og Stænder til Forsv: for L., han viser at L. blot ivrede mod de sidste Aarh. Misbrug, mod de skolastiske Vildfarelser og Forvanskninger af Skriften, viser, hvorledes det forholdt sig med Pavernes Overherredømme over Tydskland.

pag. 151. i Mai d. A. lovede Sylvester von Schaumburg, en ædel Ridder, L. Beskyttelse. – ligesaa Franz v. Sickingen; pag. 152. ogsaa Ulrich von Hutten (Vaagn op Du ædle Frihed).

pag. 155. 1520 d. 20 Juni udgav han hans Bog: An Kaiserliche Majestæt und den christlichen Adel teutscher Nation von des christlichen Standes Besserung, mit einer Vorrede an Nicolaus v. Amsdorf. pag. 156. han siger, at Paven har omgivet sig med 3 Ringmure 1) verdslig Magt har intet over ham at sige 2) Bibelen kan allene rigtig udlægges af ham 3) Ingen uden Paven kan sammenkalde Concilier.

p: 162 allerede i Septemb. var 4000 Exemplarer i Omløb af denne Bog.

pag. 163. L. skrev nu »Tractat von der Babylonischen

Gefangenschaft.«, hvori han ikke blot viser de udvortes Misbrug i Kirken, men ogsaa de dybere liggende Vildfarelser i Læren.

pag. 164. Et nyt Skrift, som nu udkom var: »Sermon von der Freiheit eines Christenmenschen«, hvori han i en rolig Tone udvikler Læren om Troen. Han udvikler her 2 Ting: 1) en Christen er en frie Herre over alle Ting; 2) en Christen er Enhver undergiven. Det første skeer ved Troe det andet ved Kjærlighed. (pag. 167.).

pag: 182. Det romerske Hof udfærdigede i en Forsamling, hvor Kajetan lod sig syg bære hen og hvor Eck havde stor Indflydelse, en Bulle, hvori 41 Sætninger af L. Skrifter erklæredes for kjetterske, vildfarende o: s: v, og han befaledes inden 60 Dage at tilbagekalde eller sættes i Bann.

pag. 183. Hutten udgav Bullen med bidende Gloser og For og Slutningsord.

pag. 184. Eck lod Bullen publicere d. 21 Sept. i Meissen, d. 25 i Merseburg, d. 29 i Brandenburg. Hertug Georg lod ham forære en gylden Pocal og mange Ducater; men paa Michaelisfesten har man opslaaet paa 10 Steder Trudsler mod ham, hvorfor han retirerede til Paulinerklosteret. Man sang Viser paa Gaderne, hvori man gjorde Nar af ham.

pag. 185. Da Eck forlangte, at Bullen skulde publiceres i Erfurt, samlede Studenterne sig og sønderrev den. Biskop af Merseburg derimod opsatte Bekjendtgjørelsen til April 1521. Biskoppen af Meissen bekjendtgjorde den først 7 Januar.

pag. 186. L. gjentog sin Appellation til et almdl Concilium d. 17 Novbr.; kalder Paven en Kjetter en Tyran, Antichrist, en Foragter af Concilierne.

pag. 195. Man havde i Löwen, Köln og Maynz opbrændt hans Skrifter. Til Gjengjeld bekjendtgjorde han, at han 10 Decb: Kl. 9 om Morgen vilde opbrænde de pavelige Decreter og Buller. En Magister indrettede Ildstedet, hvorpaa den canoniske Ret, Ecks og Emsers Skrifter kastedes. Efterat Ilden var antændt kastede L. selv Bullen derpaa med de Ord »Fordi Du har bedrøvet Herrens Hellige, derfor fortære den evige Ild Dig.« L. udgav, for at forhindre Misforstaaelse af Motivet til denne Handling, en Bog under Titel: Ursachen, warum des Papsts und seiner Jünger Bücher von D.M.L. verbrannt sind.«

pag. 198. En Fransiskaner Augustinus v. Alveld vilde ved allehaande tydske og latinske Skrifter slaae sig til Ridder paa Luther og forsvare Pavens Magt. Først skreve andre mod ham tilsidst L. selv en Bog under Titel »Vom Papstthum zu Rom, wider den hochberühmten Romanisten zu Leipzig.« Han viser, at det ei var nødvendigt, at der kun var een legemlig Kirke, skjøndt der kun var een aandelig. Hvad Læren

om at Paven var Chr: Vicarius angaaer, da beviser han, at et Hoved i legemlig Forstand har Indflydelse og indgiver dets Legeme al Liv, Sind og Virksomhed. Saaledes gjøre og verdslige Fyrster; men nu kan intet Msk indgyde den anden Troe, hvilket allene Chr formaaer, altsaa kan heller ei Paven være Chr. Vicar, da jo en Vicar skal gjøre det samme som den, i hvis Sted han træder.

pag. 221. Tilligemed Eck vare ogsaa 2 andre Nuntier fra Paven komne, den ene Marino Caraccioli, den anden Hieronymus Aleander. Disse dreve nu hos Churfyrsterne paa ei blot at faae L. Bøger brændt; men og faae ham afstraffet eller dog arresteret. De skulde imidlertid meest virke hos Churf: af Sachsen; thi, naar han var overvundet, mente man, at det vilde gaae af sig selv.

pag 223. Churf: lod svare, at det var bedst, at Sagen blev afgjort af paalidelige Mænd paa et for L. sikkert Sted, og at til den Tid hans Person og hans Bøger bleve ukrænkede.

pag. 224. Man vilde bevæge Erasmus til at skrive mod L.; men han vilde ei af Klogskab.

pag. 225. Dog aflagde Erasmus et godt Vidnesbyrd om L. hos Churf. af Sachsen, da denne bad ham, at komme til sig til Köln, hvorhen han Eras: kom d 5 Dec: han sagde (see pag 226) Lutherus peccavit in duobus, nempe, quod tetigit coronam pontificis et ventres monachorum .

pag. 236. d. 3 Jan. 1521. udkom en ny Banbulle, hvori ban lystes over ham og hans Tilhængere af hvad Stand de saa end maatte være.

Flere Forslag til at tilveiebringe Fred indløbe ogsaa saaledes fra Glapio, Keiserens Skriftefader, saaledes et anonymt, saaledes et fra Johann Faber Dominicaner-Prior i Augspurg. Alle disse Forslag gik ud paa, at Sagens Afgjørelse ei burde overlades Paven allene. (pag 238-241.)

pag. 242 den pavelige Nuntius Hieronymus Aleander søgte at gjøre L. mistænkelig, og da han af Keiseren og Ministrene opfordredes til at vise de Steder, hvor L. stred mod d. h. Skrift, holdt han d. 13 Febr: en Tale, som varede i 3 Timer, hvori den pavelige Bulle udgjorde hans Text.

pag. 251. d. 6 Martz kom den keiserlige Citationsskrivelse, hvori L. befaledes at møde inden 21 Dage i Worms, tilligemed Leidebrevet med den mærkværdige Udskrift: Dem ehersamen, unserm lieben, andächtigen Dr. M. Luther, Augustinerordens .

pag. 252. L. begav sig paa Veien ledsaged af Justus Jonas siden Prof: i Wittemberg, Nicolaus v. Amsdorf, Petrus v. Schwaben, en dansk Adelsmand, og

Hieronymus Schurf, Retslærde i Wittemberg.

pag. 253. d 28 Martz ell saakaldte grønne Torsdag i Bullen in coena Domini, hvor Forbandelse udstedes over alle Kjætttere, optog Paven ogsaa ham.

pag. 254. 1523 digtede Hans Sachs: Die Wittenbergisch Nachtigall, so man jetzt höret überall .

pag 255. Wittemberg forærede ham en Vogn. I Erfurt blev han modtaget af Universitetets Rector Crotus tilligemed Eobanus Hessen o:a. 2 Mile før de kom til Byen.

pag. 257. d. 16 April ankom han til Worms. Foran Vognen reed den keiserlige Herold. Vognen fulgte Justus Jonas og hans Famulus. Mange Adelsmænd gik ham imøde, og da han ankom Kl. 10 om Morgen, ledsagede mere end 2000 Msk ham til hans Quarteer. Den følgende Dag blev han stævnet til at møde i Rigsraadet om Eftermidd. Rig[s]marschallen von Pappenheim afhentede ham selv om Eftermd. Kl. 4.

pag. 258. Feldherren Georg Frundsberg klappede ham paa Skuldrene, og sagde, at han gik en Gang, som han aldrig havde gaaet. (Hutten opmuntrede ham i 2 Skrifter)

259. Eck traadte frem og spurgte om han erkjendte disse Bøger for sine, og om han vilde tilbagekalde. Han forlangde Betænkingstid til det andet Spørgsmaal, som han og fik til den følgende Dag Kl: 4; men han maatte staae i en stor Folkevrimmel til Kl. 6, da han blev ført frem og talte.

pag. 268. Man vedblev at arbeide paa at bevæge L. til Tilbagekaldelse, slet Intet udrettede Cochleus (egl Löffel ell Löffelmann.). Nogle meente og, at man bedst kunde underhandle med L., naar man nægtede ham sikkert Leide for Tilbagereisen saaledes Mark-Brandenburg; men Keiser Carl, Churfyrsten af Pfalz og Hertug Georg af Sachsen satte sig derimod.

pag. 269. Man søgde, at bevæge L. ved private Samtaler. I En saadan Conferentz førte den badenske Cantzler Dr: Vehus Ordet, og Churf: af Trier tog L ind i sit Gemak kun i Eck og Cochleus Nærværelse. Den følgende Dag d. 25 April fortsatte Vehus og D. Peutinger Arbeidet Formidd. og Eftermid: Tilsidst tog Churf. af Trier ham for sig, men nu brugde L. Gamaliels Ord.

pag. 270. d. 26 April forlod L. Worms. I Friedberg, hvor han indtraf d. 28, sendte han Herolden tilbage, da han nu var paa hessisk Grund.

pag. 272. Da L. vilde lægge Veien over Salzungen for at besøge nogen, blev han pludselig ikke langt fra Altenstein og Waltershausen efter Churfyrstens

Foranstaltning og med Johannes von Berlepsch, Amtmann i Wartburg, og Burchard Hund, Herre til Altensteins Medvidende, paagreben og ført nogle Timer omkring i Skoven og derpaa Kl. 11 om Natten bragt til Wartburg.

pag. 273. d. 26. Mai publiceres det Keiserlige Edict, som erklærede L. og Tilhængere i Rigets Act.

pag. 282. L. antog Navnet Junker Jørgen, lod sit Skjæg og Haar voxte, gik paa Jagt. –

Studenterne og Folket i Erfurt gjorde Oprør mod Clerisiet og brugte Magt, hvilket L. misbilligede.

pag 283. Her paa Wartburg skrev L. en Bog om Skriftemaal, som han dedicerede Frantz v. Sickingen.

pag. 284. Her skrev han hans Forklaring over d 22 Ψ , 68 Ψ , 119 og 37 Ψ , hans Kirkepostill, og hans Bog om geistlige og Kloster-Løfter, denne er dediceret til hans Fader. Dette Skrift skrev L. paa Latin; men det blev oversat af Justus Jonas.

pag. 286. Man begynd[t]e at behandle Materien om Præsteeden. Feldkirch Provst i Kemberg havde allerede giftet sig. Churf: af Maynz fordrede ham udleveret af Churf: af Sachsen; men denne vilde ei. Ogsaa Carlstadt skrev om Præsteed.

pag. 287. L. begyndte at arbeide paa Bibelens Oversættelse.

pag. 288. Imidlertid fortsatte L. Striden, skrev mod en lövensk Theolog Jacob Latomus og viste, at Chr. var mere end Lærer for os. Ogsaa udkom nu et Skrift mod Dominicaneren Ambrosius Catharini Spidsfindigheder.

pag. 289. Det pariser Univers. skrev en Censur over L. Skrifter, hvorfor Melanchton skrev en latinsk Apologie.

pag. 290. Nu faldt Churf. Albrecht af Maynz paa den Idee, at lade oprette en Afladsboutique i Halle. L. skrev nu diærvt imod ham, i en Bog, betitlet »über den Abgott zu Halle«, som dog ikke udkom; men hvorved han truede Churf:, saa at denne ophørte med Afladshandlen.

pag. 298. Omtrent i Novbr. foretog han L: hemmelig en Reise til Wittb:, opholdt sig der nogle Dage hos Amsdorf meget fornøiet og munter, men ønskede ei, at Churf: skulde vide det.

pag. 299. Endnu 1521. udkom Melanchtons: »loci communes rerum theologicarum sive Hypotyposes theologicæ .

pag. 300. Nu begyndte Evangeliet paa mange Steder at komme i Blomster. Man begyndte at holde bibelske Prædikener fE i Zwickau først Friedrich Mecum siden Nicolaus Hausmann, i Friberg i Halberstadt, i Friesland, i Danemark. I Erfurt lærte først Eoban Hesse, Joachim Camerar og Euricius Cordus siden Johann Lang, Forchheim med stort Bifald. Ogsaa i Nördlingen udmærkede Theobald Gerlacher sig. I Pommeren lærte Johann Bugenhagen, fremdeles Andreas Cnophen, Christian Kettelhut; men i 1521 foraarsagede Biskoppen af Camin Erasmus v. Manteufel en Forfølgelse mod dem, og nu flygtede Bugenhagen til Witt: og lærte der at kjende L.

I dette Aar udkom en Keiserlig Rescript, som befalede at sætte Bullen i Udførelse.

pag. 302. I Sachsen yttrede der sig meest Frihed. Augustinermunkene i Wittenb: havde ophørt med Vinkelmesser, og af Glæde herover skrev L. om Messens Misbrug til Augustinermunkene i Wittenb: Men dette Skrift holdt Spalatin tilbage, saa at det først udkom i 1522.

pag. 303. Augustinermunkene afskaffede ei blot Messen formelig; men ophævede Klosterlivet. En Comission blev nedsat, for at bedømme denne Ting, den bestod af Justus Jonas, Amsdorf, Joh: Doltz, Andreas Karlstadt, Hieronymus Schurf og Melanchton, som bifalddet det og opmuntrede Churf: til at afskaffe Messen over alt.

pag. 305. Karlstadt gifter sig med en Adelsmands Datter Anna v. Mochau, hvilket L. billigede.

pag. 306. Karlstadt var ogsaa traadt i Forbindelse med et Selskab af Sværmere, der allerede i 1521 havde dannet sig i Witt:, de roste sig af guddommel. Aabenbaringer. De vigtigste vare: Nicolaus Storch en Klædefabrikant. Marx Stübner von Elsterberg og Thomas Münzer.

pag. 307. M. Stübner erklærede, at L. ikke havde Ret i alt og at der vilde komme en højere Aand efter ham, at Tyrkerne skulde indtage Tydskl:, at Paverne skulde omkomme, at Jorden skulde undergaae en stor Forandring.

pag. 310 Karlstadt og hans Tilhængere droge omkring og nedreve Billeder af Kirkerne, forfulgte Præsterne, ringeagtede Fasten.

pag. 311. L. forlod Wartb: i Begyndelsen af 1522. Hans Brev til Churf, som er skrevet paa Reisen, hvori han undskylder sig, fordi han mod Churf: Villie har forladt Wartburg, er dateret d. 5 Mart:

pag. 316. Churf: modtog dette Brev d. 6 M. og strax den følgende Dag udstedte han Befaling til Hieronymus Schurf, og befalede ham, at underhandle

med L., efter først at have forkyndt ham en naadig Hilsen. Dernæst skulde han bevæge L., til at udstede en ostensibel Skrivelse, som angav Grundene til at forlade Wartb: og hvori der udtrykkelig bemærkedes, at det var mod Churf: Villie. – L. gjorde det ogsaa.

pag. 322. L. prædikede i 8 Dage mod Karlstadt etc paa en meget skaanende og en meget populair Maade.

pag. 330. Urostifterne maatte forlade Wittenb:; med Karlstadt kom L. ganske overeens; men han trak sig dog siden tilbage til Orlamünde, nedlagde sin Doctorværdighed, gik som en Bonde og lod sig kun kalde Broder Anders.

pag. 357. I 1522 skrev Henrich 8 sin Bog de septem sacramentis mod L.

pag. 359. L skrev meget haardt mod Henrich og behandlede ham som een af sine ringeste Modstandere, kalder Ham af Guds Unaade Konge.

pag. 366. Hertg. Georg henvendte sig til Rigsregimentet d. 6 Martz, og fordrede L. straffet for hans Udeladelser mod Henrich 8; men man svarede ham d. 16 kun med Høffligheder.

p. 374. 1522 udkom det n: T. og 5 Mosebøger udkom oversatte af L., tillige i s: A: en ny Udgave af N. T.

pag. 375. Af ældre Oversættelser ere de i Nurenberg 1477; 1483; 1490. og i Augsborg 1518 at mærke; men utydske.

Ende paa 1ste Deel.

P1:1:2

Historiske Oplysninger

om

Den danske Kirkes symbolske Bøger

af

Jac: Chr: Lindberg.

Kbh: 1830.

pag. 18. Fredrik d. 1 udskev d. 2 Juli en Herredag til Kiøbenhavn. 1530, hvor baade Prot: og Chatolik: skulde møde og disputere om Religionen. Fra Chat: Side manglede de Lærde og fik derfor 2 tydske Magistre, Dr. Stagefyhr og en anden anonymus.

pag. 19. Fra Ch: kom foruden Biskopperne og de tydske Dr. endnu: Carmelitermunken Lector Paul Eliesen Vendekaabe, Lector Christian Muus fra Aarh:., Mg: Jørgen Samsing, Cantor i Aarh:., Broder Johan Nielsen fra Fyen, Adzer Pedersen Cantor i Lund, Ulf, Joh: Wulf, Cannik i Ribe o: f: Fra Protest: Mg. Hans Tausen Sognepræst i Kiøb:., Peder Lorentsen, Frands Wormordsen, Ole Chrysostomus, Niels Mortensen og Johan Olsen Prædikantere i Malmøe, Johan Skjønning og Jørgen Jensen fr. Viborg; Morten Hegelund fr. Aalborg, Peder Thomsen og Peder Jensen fr. Saling, Niels Christensen Cabinetspræst hos Rigsraad Mogens Gjøe, Anders Liung fr. Landskrone, Christian Skrock f. Assens, Hans Nielsen f. Falsterbro, Thyge Christensen, Anders Madsen, Anders Nielsen og Hr. Jacob f. Ystad, Mads Jensen og Hr: Rasmus f. Trolleborg. – Hans Tausen overgav d. 9. Juli Troesbekjendelsen til Kongen, som bestod af 43. Artikler.^a

pag 32. Den augsburgske Confession blev oversat paa Dansk 1533 af Sadolin.

Vi [b] maae være i Besiddelse af det apostolske Symbolum med Hensyn tilMeningen; thi 1) dersom een døbttes paa eet, en Anden paa noget andet, da vilde Menigheden vist have gjort Indsigelser, 2) vilde Kjetterne have gjort Indsigelser. Thi Kjetterne vilde vel ikke have tauget, naar man gjorde slige Forandringer, for at udelukke dem af Kirken.

Paa Troesbekjendelsen satte ogsaa de ældste Menigheder stor Priis, hvilket sees af Cyril^c, hvor det forbydes at meddele endog Cathecumenerne Troesbekjendelsen før nogle faa Dage førend Daaben. Deraf kunne vi da ogsaa forklare os, hvorfor ingen skriftlige Optegnelser af Symbolet findes i den ældste Tid. Thi enten maatte de jo skrive for at belære ikke for at opbevare. Men de skreve jo blot for Chr:., dem behøvede de altsaa ikke at lære deres Troesbekjendelse, og de tvivlede vel heller ei paa, at jo de Chr: nok bevarede deres Symbolum.

Man har imidlertid troet, at finde Troesbekjendelsen hos Kirkefædrene, og man anfører gjerne et Sted af Ireneus^d, men sammenligne vi hermed et andet Sted, saa see vi, at disse to Steder ere meget forskjellige; at nu Hovedstykkerne i disse Ord maa have været i det apostolske Symbolum, derom er ingen Tvivl, men at disse Ord skulde selv være Troesbekjendelsen, at den

a De findes paa Latin og Dansk hosM. Wöldike »Confessio Hauniensis.« Haun: 1536. 4to. ogsaa i Mynters Danske Reformationshistorie 2 D. S. 109 følgende.

[b] Om det apostolske Symbolum.

c Cyrilli opp: ed. Ant: Aug: Toultée Parisiis 1720 Folio p. 9. Procatechesis XII.

[d] Irenei Op. ed. Massuet lib 1. cap. 10 p. 48. lib. III. cap. IV. p. 178.

hos een Mand skulde være fremtraadt saa forskjellig, hvo vilde være saa taabelig, at troe det; da det dog er klart, at det kun er hans Hensigt, at minde Læserne om Troen, som de selv alle maatte kjende og nu i flere Ord at udføre enkelte Leed, som han her for sit Øiemed lagde og maatte lægge særdeles Vægt paa.

»Kirkefædrene anføre aldrig Troesbekjendelsen ordret, som de ansaae for aldeles overflødig, men beskrive den blot og udvikle enkelte Led, som de ville have lagt særdeles Vægt paa, og derved ofte forbigaae andre.« (pag. 63.)

Men skulde man kunne udlede Kirkens Troesbekjendelse af Ireneus etc, saa maatte man jo og kunne udlede vor Troesbek: af vore nyere Th: Skrifter. Men det kan man ei. Det oplyses med et Ex: af Grundtvig Søndags Bog 2 D. S. 441.

At der heller ei er skeet Forandringer ved dette Symbolum mod kjætterske Partier, see vi deraf, at de fE aldrig forvexle det niceænske Symbolum, som dog er opsat efter den apostolske Troesbekjendelse, med dette.

Man har paastaaet, at Dogmet om Chr. Nedfart til Helvede og er af senere Tilsætning, idet man sagde det fandtes ei i Cyrilli Catecheser over Symbolet. Men det er ikke sandt. Man har nemlig af den Grund nægtet det, fordi den Tale, som kaldes om de 10 Troessætninger (περι των δεκα δογματων) er deelt i mindre Afsnit som hver har en kort Overskrift fE om Korset, om Begravelsen o: s: v:, og her nu ikke findes nogen Overskrift om Nedfarten til Helvede. Men desuagtet handler Cyrill derom i Afsnittet »om Graven«. Man har nemlig sagt at dette Dogme er indflikket imod Apollinaristerne, som nægtede, at Chr havde en menneskelig Sjæl.

d. 21 Jan: 1530 udskrev Carl Rigsdagen til Augsburg. Denne Rigsdag skulde aabnes d. 8 April; men Keiseren tøvede indtil d. 15 Juni. d. 14 Martz befalede Churf. af Sachsen L., Mel:, Justus Jonas og Bugenhagen at opsætte inden 8 Dage Hovedsætningerne af Troen. d. 3 April reiste Churf: Johannes fr. Torgau ledsaget af Churprindsen Hertugen af Lüneburg, Fyrsten af Anhalt, Greven af Mansfeldt, flere Grever og Baroner 70 sachsiske Adelsmænd, af Justus Jonas, L. og M.Luther blev tilbage i Coburg. d. 2 Mai holdt Churf. sit Indtog i Augsburg, d. 12 Mai Landgreven af Hessen. d. 15 Junihenimod Aften kom Carl V.d. 25 Juni Kl. 3 Eftermid: forsamledes Stænderne i Capel-Gemakket i det biskoppelige Palais her var Carl 5, Ferdinand, 3 Churf:, 3 Cardinaler, 4 Erkebisk., 15 Biskopper, 34 Fyrster, 19 Fyrsters Gesandter, 22 Rigsgrever, 45 Gesandter fra Rigsstæderne. Confessionen blev forelæst af Dr. Beyer og varede omtrent i 2 Timer fra Kl. 4.

[e] Om den augsburgske Confession.

Ende.